

Lingvistikaolümpiaadi lõppvoor

20. aprill 2007

Tartu

Kood: .....

Nimi: .....

Kool: .....

Klass: .....

Kodune või mobiiltelefon: .....

Elektronposti aadress: .....

Juhendav õpetaja: .....

Lingvistikaolümpiaadi lõppvooru ülesanded

20. aprill 2007

Ülesannete lahenduse vormistusreeglid:

1. Lahendage iga ülesanne loetava käekirjaga eraldi lehel (lehtedel) ülesannet ümber kirjutamata.
  2. Kirjutage lahendatava ülesande number ja oma kood ülesse paremasse nurka igale ülesande lahenduse lehele eraldi. Ainult sel juhul on Teie tulemuste täpne arvestus garanteeritud.
  3. Põhjendage oma vastust. Täiesti korrektseid, kuid põhjenduseta vastuseid hinnatakse madalamalt.
-

Ülesandeid 2 ja 3 ei ole võimalik internetti üles panna, kuna selleks puudub ülesannete autorite luba.

Ülesanne 1 (12 punkti)

Ühe keeleteadlase märkmete hulgast leiti järgmine tekst. Mõned kohad olid tuhmunud.

Toivo (1) leidis pööningult (2) vana raamatu (3), millest (3 – B) peaaegu kõik leheküljed (3 – ....) olid alles. Puudus ainult tiitelleht (.....). Poiss (1 – A) otsis küll kõikidest nurkadest (2 – C), aga raamatu (3 – E') kaasi (3 – C) ei leidnud. Nii ta (1 – B) ei saanudki teada, mis teosega (3 – A) oli tegu. Siiski hakkas ta (.....) seda raamatut (.....) lugema. Tekst (.....) oli keeruline ja vanaaegne, kuid oli (.... – D) siiski arusaadav.

Toivo (1 – E) ei pannudki tähele, kuidas ta (.....) kogemata oli sõrme (.....) löiganud. Verd (.....) immitses ja tilkus isegi vanale atlasemale (.....), mis (.....) lamas põrandal (.....). Päris kahju oli atlasest (.....), sest see (.....) oli nüüd rikutud. Võib-olla oli see atlas (.... – F) ..... (5) veel vajalik ja nüüd saab poiss (.....) pahandada?

1. Taastage tuhmunud kohad!

2. Seletage:

- a) mida tähendavad numbrid ja tähed;
- b) millal sõna järel on sulud ja millal mitte.

(Autor: Renate Pajusalu)

Ülesanne 4 (15 punkti)

Järgnevad seitse **seimati**keelset fraasi (seimati keelt kõneleb vaid umbes 1200 inimest Paapua Uus-Guineas) ning nende tähendused suvalises järjekorras:

tehu ing	kolm koera
huhua seilon	üks maja
tel seilon	kaks koera
toluhu ing	üks koer
toluok sinen	kaks inimest
tok sinen	üks inimene
huok sinen	kolm maja

1. Täitke lüngad! Esimeses tulbas on tehted numbritega, teises samad tehted samas järjekorras sõnadega kirjutatult.

$$\dots \times 2 = \dots \quad \text{tepanim toluhu} \times \text{huohu} = \dots$$

$$3 \times 31 = 93 \quad \dots \times \dots = \text{seilon hinalo huopanim toluhu}$$

$$\dots + \dots = 17 \quad \text{huopanim} + \text{tepanim huohu} = \text{tolupanim huohu}$$

$$\dots + \dots = 23 \quad \dots + \text{huopanim huohu} = \text{seilon tel toluhu}$$

$$\dots + 60 = \dots \quad \dots + \text{seilon tolu} = \text{seilon tepanim}$$

2. Seletage antud ülesande põhjal seimati arvsõnasüsteemi!

(Autor: Külli Prillop)

Ülesanne 5 (18 punkti)

Kõige varasemad kreekakeelsed tekstid (u 1600–1100 eKr) on kirjutatud nn *Linear-B*-kirjas. Siin on antud mõningaid sõnu lineaarkirjas ja klassikalise kreeka keele ortograafias (erinevas järjestuses):

𐀓𐀖𐀔	<i>Knossos</i> (kohanimi)
𐀓𐀕𐀚	<i>dōra</i> »kingid«
𐀓𐀓	<i>heneka</i> »tõttu«
𐀓𐀖	<i>epi</i> »peal«
𐀓𐀓	<i>thygatēr</i> »tütar«
𐀓𐀖	<i>meli</i> »mesi«
𐀓𐀓𐀖	<i>meta</i> »järel«
𐀓𐀖𐀕𐀓	<i>para</i> »jaoks«
𐀓𐀓𐀓	<i>patēr</i> »isa«
𐀓𐀓𐀓	<i>tripodes</i> »kolmejalgne«
𐀓𐀖𐀓	<i>pharmakon</i> »ravim«
𐀓𐀕	<i>chalkon</i> »vask«
𐀓𐀕	<i>chrysos</i> »kuld«
𐀓𐀓𐀓𐀓	<i>agros</i> »põld«

Ülesanne 6 (20 punkti)

On antud laused **ungari** keeles ning suvalises järjekorras nende vasted eesti keeles:

(Märkus: á, é, í, ó, ő, ű on pikad täishäälikud; a, e, i, o, u, ö, ü aga lühikesed. Rõhk on ungari keeles alati esimesel silbil.)

Festem öket.	Te näete neid.
Dobunk titeket.	Ma parandan teda.
Rajzollak titeket.	Te segate meid.
Érti őt.	Nad kutsuvad sind.
Zavartok minket.	Ta lükkab teda.
Festitek őt.	Ma ootan neid.
Visztek engem.	Me viskame teid.
Nevelünk téged.	Me päästame teda.
Küldik őt.	Ma maalin neid.
Javitom őt.	Te viite mind.
Hívnak téged.	Te palute teda.
Látjátok öket.	Me kasvatame sind.
Hallgatunk engem.	Te tänate meid.
Kéritek őt.	Me seome sind.
Kötünk téged.	Ta mõistab teda.
Várlak téged.	Te maalite teda.
Ismerek minket.	Nad löövad sind.
Ütnek téged.	Te söödate mind.
Itatják őt.	Ma ootan sind.
Várom öket.	Me ründame neid.
Köszöntök minket.	Ma tunnen meid.
Mentjük őt.	Nad saadavad teda.
Nézi öket.	Nad joodavad teda.
Támadjuk öket.	Ta vaatab neid.
Tollja őt.	Me kuulame mind.
Etettek engem.	Ma joonistan teid.

1. Kirjeldage antud ülesande põhjal ungari keele pööramissüsteemi.

2. Tõlkige ungari keelde:

Nad ootavad mind.
Ma kuulan sind.
Te tunnete teda.
Nad paluvad teid.
Ma parandan meid.

Me joonistame teid.
Te ründate teda.
Ta viskab neid.

* Ungari keel kuulub soome-ugri keelkonda, kõnelejaid on Ungaris ca 10miljonit, väljaspool Ungarit ca 3 miljonit.

(Autor: Pii Taremaa)

Lingvistikaolümpiaadi lõppvooru ülesannete lahendused

20. aprill 2007

Ülesanne 1 (12 punkti)

Sulud on lisatud sõnadele, mis viitavad mingitele jutustuses esitatud maailma objektidele või isikutele. Kuna viitavad tüüpiliselt nimi- ja asesõnad, siis on peaaegu kõik sulud nimisõnade (õieti nimisõnafraaside) või asesõnade järel. Esimese lõigu lõpus on ühed sulud ka tegusõna järel, sest selles osalauses on ainuke isikule viitav keeleline vorm tegusõna *oli*. Tüüpiliselt tegusõnad ei viita, aga sellistel juhtudel, kui ühtegi nimisõnalist või asesõnalist viitajat ei ole, hoiab ka tegusõna viidatava „identiteeti”.

Sulgudes olev number näitab, millisele isikule või objektile vaadeldav väljend viitab. Objektid on nummerdatud nende sissetoomise järjekorras, nii et Toivo on 1, pööning (ja hiljem kõik selle osad) on 2, vana raamat (ja selle osad) on 3, hiljem leitud atlas on 4 ja keegi veel, kelle nimi oli tuhmunud, on 5. Sellesse lünka võis kirjutada mistahes tähenduselt sobiva uue referendi (näiteks *isale* või *emale* või ka *kellelegi*).

Alates teisest viitamisest samale referendile on lisaks referendi numbrile antud ka täht, mis näitab, kuidas on viitav vorm seotud esimese viitamisega, st kuidas me teame, et tegemist on sama referendiga, mitte mõne uuega. Tähtede tähendused on järgmised:

A – hüperonüüm ehk kõrgem mõiste (*poiss* Toivo kohta või *teos* vana raamatu kohta)

B – asesõna

C – esimese viitamise objekti osa

D – viitav verb

E – nimisõna (sh nime) kordus, E' - mittetäielik kordus (näiteks *raamat* vana raamatu kohta)

F – asesõnaga laiendatud fraas

Keeleteadlane uuris ilmselt seda, milliste vahenditega saab tekstis hoida referentide identiteeti ja kuidas erinevad referendid läbi teksti püsivad.

Täidetud sulgudega tekst:

Toivo (1) leidis pööningult (2) vana raamatu (3), millest (3 – B) peaaegu kõik leheküljed (3 – C) olid alles. Puudus ainult tüttelleht (3 – C). Poiss (1-A) otsis küll kõikidest nurkadest (2 – C), aga raamatu (3 – E') kaasi (3 – C) ei leidnud. Nii ta (1 – B) ei saanudki teada, mis teosega (3 – A) oli tegu. Siiski hakkas ta (1 – B) seda raamatut (3 – F) lugema. Tekst (3 – C) oli kirjutatud vanaaegses keeles, kuid oli (3 – D) siiski arusaadav.

Toivo (1 – E) ei pannudki tähele, kuidas ta (1 – B) kogemata oli sõrme (1 – C) lõiganud. Verd (1 – C) immitses ja tilkus isegi vanale atlasele (4), mis (4 – B) lamas põrandal (2 – C). Päris kahju oli atlasest (4 – E'), sest see (4 – B) oli nüüd rikutud. Võib-olla oli see atlas (4 – F) *EMALE* või *ISALE* või *mistahes uus reŕrent* (5) veel vajalik ja nüüd saab poiss (1 – A) pahandada?

Ülesanne 4: semati keel (15 punkti)

$8 \times 2 = 16$	tepanim toluhu $\times$ huohu = tolupanim tehu
$3 \times 31 = 93$	toluhu $\times$ seilon tel huopanim tehu = seilon hinalo huopanim toluhu
$10 + 7 = 17$	huopanim + tepanim huohu = tolupanim huohu
$11 + 12 = 23$	huopanim tehu + huopanim huohu = seilon tel toluhu
$40 + 60 = 100$	seilon huhua + seilon tolu = seilon tepanim

tehu ing	üks maja
tok sinen	üks koer
tel seilon	üks inimene
huok sinen	kaks koera
huhua seilon	kaks inimest
toluhu ing	kolm maja
toluok sinen	kolm koera

Selgituseks

Seimati keelt kõneleb vaid umbes 1200 inimest Paapua Uus-Guineas. Selle keele grammatikas on veel palju uurijatele ebaselget.

Seimati keele nimisõnad jagunevad vähemalt 16 klassi (inimesed, loomad, taimed, elutud asjad, kehaosad jne). Numbrite 1 kuni 4 täpne kuju oleneb sellest, millisesse klassi kuuluva nimisõnaga koos neid kasutada, nt *ok*-lõpulised vormid on kasutusel koos loomi tähistavate sõnadega.

Nagu paljudes teisteski paapua keeltes, on number 5 tähistav sõna *tepanim* tuletatud sõnast, mis tähendab 'käsi': *tepanim* 'üks käsi', *huopanim* 'kaks kätt', *tolupanim* (uuemas keeles *tolupa*) 'kolm kätt'. '20' märgib sama sõna, mis tähendab 'inimest' (jällegi keeltes üpris tavaline).

Kuna koos sõnadega *inimene*, *naine*, *poiss* jne kasutatakse teistsuguseid arvsõnade vorme kui koos elutuid asju tähistavate sõnadega, ongi '20' *seilon tel* (mitte *seilon tehu*), '40' *seilon huhua* (mitte *seilon huohu*), '60' *seilon tolu* (mitte *seilon toluhu*). Igal pool mujal kui sõna *seilon* järel tuleb selles ülesandes kasutada numbritest 1–4 *hu*-lõpulisid vorme, sest arvudele siin nimisõnu ei järgne.

Seimati keele arvusüsteem on 20-süsteem, mille sees on 5-süsteem, st suuremad arvud moodustatakse järgnevalt:

'6'	$5 + 1$
'7'	$5 + 2$
'10'	2×5
'11'	$2 \times 5 + 1$
'15'	3×5
'16'	$3 \times 5 + 1$
'20'	20×1
'21'	$20 \times 1 + 1$
'30'	$20 \times 1 + 2 \times 5$

'40' 20×2

'50' $20 \times 2 + 2 \times 5$

Seimati keele ja grammatika kohta täpsemalt:

http://www.sil.org/pacific/png/pubs/0000018/Seimat_Grammar_Essentials.pdf

Ülesanne 5: Lineaar-B (18 punkti)

Vastavused

𐀀𐀁𐀂	<i>agros</i> »põld«
𐀃𐀄	<i>dōra</i> »kingid«
𐀅𐀆	<i>epi</i> »peal«
𐀇𐀈	<i>chalkon</i> »vask«
𐀉𐀊	<i>patēr</i> »isa«
𐀋𐀌	<i>meli</i> »mesi«
𐀍𐀎𐀏	<i>pharmakon</i> »ravim«
𐀐𐀑𐀒𐀓	<i>tripodes</i> »kolmejalgne«
𐀔𐀕𐀖	<i>thygatēr</i> »tütar«
𐀗𐀘𐀙	<i>heneka</i> »tõttu«
𐀚𐀛𐀜	<i>chrysos</i> »kuld«
𐀝𐀞	<i>meta</i> »järel«
𐀟𐀠	<i>para</i> »jaoks«
𐀡𐀢𐀣	<i>Knossos</i> (kohanimi)

Märkide loetelu

𐀀	a	𐀁	ma
𐀂	ko	𐀃	ti
𐀄	ro	𐀅	po
𐀆	do	𐀇	de
𐀈	ra	𐀉	tu
𐀊	e	𐀋	ne
𐀌	pi	𐀍	ku
𐀎	ka	𐀏	ru
𐀐	pa	𐀑	so
𐀒	te	𐀓	ta
𐀔	me	𐀕	no
𐀖	ri		

- *go = ko, ga = cha = ka, pha = pa, li = ri, (thy = tu)*
- Kui sõna alguses on konsonantühend, võetakse see lahti kopeerides järgneva vokaali (*tripodes = ti-ri-po-de, Knossos = ko-no-so, agros = a-ko-ro*).
- Silbilõpulisi konsonante ei kirjutata (*chalkon = ka-ko, pharmakon = pa-ma-ko, thygater = tu-ka-te*).
- Sõnaalguline *h* jääb kirjutamata.

Vastused:

1. *korys = ko-ru = 𐀂𐀏*
2. *linon = ri-no = 𐀖𐀕*
3. *kyparissos = ku-pa-ri-so = 𐀍𐀐𐀖𐀑*

Ülesanne 6: ungari keel (20 punkti)

Ungari keeles on vokaalharmonia, st eesvokaalsetele sõnatüvedele liituvad eesvokaalsed sufiksud ning tagavokaalsetele tagavokaalsed. Eesvokaalid on e, ü, ö (ning nende pikad vasted é, ő, ö), tagavokaalid on a, o, u (ning á, ó, ú), i (ja í) on keeleajaloolistel põhjustel vahel ees- ning vahel tagavokaal(id). Eesvokaalsed vokaalid jagunevad omakorda kaheks: n-ö täpitähed ü, ö (ű, ő) ning mitte-täpitähed e, i (é, í). Oluline on see ainsuse esimeses ja teises pöördes ning mitmuse teises pöördes, kus täpitähelga tüvele liitub täpitäheline pöördelõpp. Muudel juhtudel kasutatakse vaid ühe eesvokaaliga sufiksivarianti.

Tähelepanu tuleb pöörata ka vokaalide diakriitikutele. Kriipsuke vokaali peal ei tähenda mitte üksnes pikka vokaali, vaid tegu võib olla hoopis teise häälikuga (á, é). Mõlemal juhul on sel tähendust eristav funktsioon.

Ungari keeles on kaks pöördeparadigmat: definiitne ning indefiniitne paradigma. Definiitne paradigma rakendub, kui sihtis on definiitne, ning indefiniitne, kui sihtis on indefiniitne. Akusatiivis isikulistest asesõnadest käituvad definiitsetena ainsuse ja mitmuse kolmas pööre, ülejäänud nõuavad indefiniitset pööramisparadigmat. Natuke erand on olukord, kus aluseks on ainsuse esimene pööre ning sihitiseks ainsuse või mitmuse teine pööre (nt *mina näen sind/teid*).

Ungari keele pöördelõpud (musta kirjaga on märgitud indefiniitne pööramine, punase kirjaga definiitne pööramine, sinisega erand; sulgudes on need sufiksud, mida selles kontekstis ülesande lausetes ei kasutatud; kollase taustaga on märgitud vastuses vajaminevad lõpud):

Obj	1 Sg (mind)	2 Sg (sind)	3 Sg (teid)	1 Pl (meid)	2 Pl (teid)	3 Pl (neid)
1 Sg (mina)	-	-lak (-lek)	-om (-em) (-öm)	(-ok) -ek (-ök)	-lak (-lek)	-om -em (-öm)
2 Sg (sina)	(-sz; -ol, -el, -öl)	-	(-od, -ed, -öd)	(-sz; -ol, -el, -öl)	(-sz; -ol, -el, -öl)	(-od, -ed, -öd)
3 Sg (tema)	∅	∅	-ja -i	∅	∅	(-ja) -i
1 Pl (meie)	-unk (-ünk)	(-unk) -ünk	(-juk) -jük	-	-unk (-ünk)	-juk (-jük)
2 Pl (teie)	(-tok) -tek (-tök)	-	-játok -itek	-tok (-tek) -tök	-	-játok (-itek)

3 Pl (nemad)	(-nak) (-nek)	-nak -nek	-ják -ik	(-nak) (-nek)	(-nak) (-nek)	(-ják) (-ik)
-----------------	-------------------------	----------------------------	---------------------------	------------------	-------------------------	-----------------